

De invloed van corona op de Lochemse samenleving

1. Inleiding

In de (concept) Kadernota 2021 stelt het college dat ook de Lochemse samenleving zal (moeten) veranderen om de gevolgen van voortdurende van de coronapandemie of de komst van een andere pandemie zo veel mogelijk te beperken. Corona zal zeker aanzienlijke gevolgen hebben voor het beleid en de begrotingen van de komende jaren en daarmee voor alle burgers.

Het college en de raad nodigen burgers en organisaties uit te reageren op deze conceptkadernota ter voorbereiding van de vaststelling van de Kadernota 2021 door de raad op 6 juli 2020.

De adviesraad komt met een advies, omdat de coronacrisis de gemeente Lochem in zijn greep houdt. Ontwikkelingen en maatregelen volgen elkaar snel op. De coronacrisis raakt ook het sociaal domein en dus ook mensen in een kwetsbare positie. Deze crisis zal grote gevolgen hebben voor de hele Lochemse samenleving en niet in het minst voor het sociaal domein. Daarbij gaan we nu nog voorbij aan mogelijk noodzakelijke bezuinigingen in het sociaal domein vanwege de voorziene tekorten op de gemeentebegrotingen van 2022 en verder door voort durende en nieuwe kortingen van het Rijk op de uitkeringen aan de gemeente.

De adviesraad heeft een voorlopige analyse gemaakt van oorzaken en gevolgen van de coronapandemie. De conclusies zullen niet door iedereen gedeeld worden. Dat kan ook niet anders, omdat onderzoeksresultaten en expertmeningen een brede waaier aan conclusies mogelijk maken. De adviesraad is van mening dat deze conclusies richtinggevend kunnen zijn bij de vorming van het (sociaal) beleid en het preventiebeleid. Zij vormen mede het fundament van de daarna volgende aanbevelingen.

Met dit – wellicht eerste advies – hopen wij bij te dragen aan de richting van het gemeentelijk beleid, met name op het sociaal domein voor de korte (Kadernota 2021 en Begroting 2021) en wat langere termijn (Meerjarenbegroting 2021-2025). Daarbij dient rekening gehouden te worden met bijstellingen op korte termijn, omdat het verloop van deze pandemie met veel onzekerheden gepaard gaat. We spreken ook over een eerste advies, omdat de coronapandemie een allesomvattend gemeentelijk beleid voor de langere termijn onmogelijk en onwenselijk maakt.

In paragraaf 2 trekken wij enkele conclusies die ons inziens mede kunnen vormgeven aan het gemeentelijk beleid.

In paragraaf 3 doen wij een aantal suggesties voor mogelijke maatregelen.

In paragraaf 4 richten wij ons op het (inter)gemeentelijk preventiebeleid.

In paragraaf 5 benadrukken wij dat de wijsheid van nu nog niet automatisch die van morgen is.

2. Conclusies uit het verloop van de pandemie

Het coronavirus en de maatregelen die worden genomen hebben een grote impact op onze samenlevingen, onze portemonnee en ons gedrag. We zitten allemaal vol vragen en onzekerheid.

De te leren lessen moeten we goed en zorgvuldig delen met elkaar. Deze bedreiging biedt ook weer een kans om samen een betere samenleving te herbouwen.

- 1. De lockdown heeft tot nu toe al zulke ingrijpende individuele, maatschappelijke en economische gevolgen gehad, dat een herhaling van een soortgelijke grootschalige lockdown meer kwaad dan goed zal doen.* Met de kennis van nu kunnen maatregelen veel specifieker getroffen worden, rekening houdend met factoren als binnen/in de open lucht, lengte van blootstelling aan het virus, schaalgrootte, leeftijd en mate van verspreiding in de regio.
- 2. Het landelijk beleid kende vanaf het begin al tegenstrijdigheden. De voornaamste was dat gecommuniceerd werd dat de bescherming van ouderen centraal stond in de maatregelen, terwijl feitelijk de hele zorgsector, inclusief de verpleeghuizen en de thuiszorg, zowel ten aanzien van de beschermings- als de testmaatregelen achteraan in de rij stond en zelfs in week 21 – ook binnen de gemeente Lochem - nog onvoldoende voorzien was.* Feitelijk stond de IC-capaciteit centraal. De status van de ziekenhuiszorg en medisch specialisten domineerde in de beginfase. Een voorbeeld van deze dominantie is de sluiting van de basisscholen op verzoek van specialisten, tegen het advies van de RIVM in. Wat betreft ouderen en andere kwetsbare groepen komen we hier in het vervolg op terug.
- 3. De wijze van uitvoering van de lockdown heeft levens gered, maar heeft ook de levensduur van een veel groter aantal mensen vele jaren bekort en het welzijn van velen, met name ouderen, aanzienlijk geschaad.* Het uitstel dan wel verminderen van ziekenhuiszorg, paramedische zorg en allerlei begeleidingsvormen is daarvan de voornaamste oorzaak (zie het rapport van het adviesbureau Gupta), maar ook de toegenomen stress en de vermindering/stopzetting van welzijns- en gezondheidsbevorderende activiteiten spelen mee.
- 4. Zonder ingrijpende economische maatregelen zullen vooral de minder bedeelden, maar ook velen in de middenklasse een aanzienlijk aantal jaren in welstand en welzijn achteruitgaan.* Een gemeente mag geen rechtstreeks inkomensbeleid voeren, maar heeft wel tot doel het welzijn van al haar burgers te bevorderen. Via facilitering en ondersteuning van voorzieningen en (vrijwilligers-)organisaties kan de gemeente negatieve effecten verzachten. Zie voor een uitgebreide analyse en beleidsvoorstellen het op 20 mei verschenen eindverslag van de Werkgroep Sociale Impact Coronacrisis.
- 5. De Intensieve menshouderij is een uitstekende voedingsbodem voor het coronavirus.* Verreweg de meeste coronaproblematiek doet zich voor in grote steden en bij grootschalige evenementen. Op het platteland krijgt het virus veel moeilijker voet aan de grond, op 2 uitzonderingen na: in sommige orthodox christelijke gemeenschappen en enkele van de gebieden die intensieve dierenhouderij kennen. Lochem heeft het voordeel dat men hier meestal niet zo dicht op elkaar woont en leeft. In het beleid lijken gevolgen voor het openbaar vervoer, grootschalige buitenactiviteiten en kleinschaligere binnenactiviteiten (veel

arbeidsituaties, winkelen, kerkbezoek, zingen en blaasmusiceren, museumbezoek et cetera) onontkoombaar, zolang er geen volledig effectief vaccin voorhanden is.

6. *De Intensieve dierhouderij bedreigt de volksgezondheid.* Q-koorts, luchtwegklachten en vogelgriepvarianten treden met name naar buiten in gebieden met intensieve dierhouderij. Het valt op dat in Zuidoost-Brabant en het aangrenzende Limburgse gebied, gebieden met veel intensieve dierhouderij, relatief veel corona voorkomt. In de Omgevingswet, de openbare gezondheidszorg (GGD) en het vergunningenbeleid dient hier uitdrukkelijk rekening mee gehouden te worden.

3. Algemene maatregelen, al dan niet samen met andere gemeenten

"De coronacrisis leidt tot meer sociale problemen in Nederland", zo luidt de kop van het artikel van de Vereniging Nederlandse Gemeenten (VNG), waarin het eindverslag van de tijdelijke VNG-Werkgroep Sociale Impact Coronacrisis (WSI) gepresenteerd wordt. Het betreft hier een advies aan kabinet en overheden over mogelijke sociale gevolgen van de coronacrisis en de aanpak daarvan. In het onderstaande zullen wij meerdere keren uit dit verslag putten. *Wij adviseren om goed kennis te nemen van dit rapport.*

1. Wissel initiatieven uit met andere gemeenten

Omdat dit advies verschijnt op het moment dat er nog veel onzekerheden over het verloop en de gevolgen zijn, omhelzen wij de aanbeveling van de WSI om initiatieven met andere gemeenten uit te wisselen. Het eindverslag van die werkgroep bevat al veel voorbeelden van interessante initiatieven en kent veel aanbevelingen die zonder meer toepasbaar zijn bij de verdere beleidsvorming in Lochem.

2. Betrek jongeren bij de beleidskeuzes van de gemeente en van instellingen en organisaties

De WSI beveelt ook aan om bij de analyse en aanpak de samenwerking tussen overheden en lokale actoren te versterken en burgers – in het bijzonder ook jongeren – een stem te geven bij het vormgeven van hun toekomst. Juist veel jongeren ervaren de gevolgen van de coronacrisis. Zij hebben vaak een tijdelijk of flexibel arbeidscontract, dat in deze periode makkelijk opgezegd kan worden. Zij kunnen niet naar school en worden ernstig beperkt in hun studiebegeleiding en stagemogelijkheden. Zij hebben vaak de meeste behoefte aan uitgaan en ervaren de sluiting van horeca, sportfaciliteiten en de afgelasting van grote en kleine evenementen het sterkst.

We denken hierbij aan initiatieven zoals online burgerparticipatie, een debatsite voor sociale vraagstukken, kijken naar mogelijkheden voor dagbesteding op afstand et cetera. Initiatieven waarbij, naast een goede transparante communicatie en laagdrempelige samenwerking, de sociale integratie voorop staat.

3. Wees alert op kansen die de crisis ook biedt.
Deze periode maakt veel positieve krachten los en maakt nieuwe verbindingen, al dan niet digitaal, zichtbaar. Denk aan nieuwe contacten tussen de formele zorg en mantel- en vrijwilligerszorg. Zie hoe velen nu aan den lijve ervaren hoe belangrijk goede contacten zijn. Zie hoe snel er met vereende krachten beleid gemaakt en uitgevoerd kan worden.
4. Beperk preventieve maatregelen niet tot het sociaal domein.
Preventieve maatregelen die effect hebben op gezondheid en welzijn kunnen zich niet beperken tot het sociaal domein. Denk aan de evenementensector (veel mensen op een kluitje) en de landbouwsector (risico's van intensieve dierhouderij). Op het gemeentelijk preventiebeleid binnen het sociaal domein komen we terug in paragraaf 4.
5. Beperk onze vervoersbewegingen en die met dieren en goederen.
Corona is als pandemie een gevolg van het intensieve contact over de hele aardbol heen. We zouden onze vervoersbewegingen moeten beperken en zeker ook zo veel mogelijk het slepen met dieren en goederen moeten indammen. Daaraan kunnen ook de gemeente Lochem en haar burgers bijdragen. Suggesties:
 - a) Aanstelling van een tijdelijk coördinator regionale logistiek, bij voorkeur op te zetten in Achterhoekverband, eventueel in samenwerking met de Stedendriehoek. Doel is producten uit deze regio ook zo veel mogelijk af te zetten in de regio.
 - b) Een volkstuinproject: werklozen en bijstandsgerechtigden kunnen via 't Bakken een volkstuin voor 1 of meerdere jaren zonder kosten huren.
 - c) Hergebruik nog meer bevorderen.
 - d) Afschaffen of minstens wijzigen van de vergoeding woon-werkverkeer ten gunste van de (elektrische) fiets.
 - e) Stimuleren van het thuis werken en vaker gebruik maken van digitale communicatie in het werkverkeer

4. Preventie

In het concept van de Kadernota Lochem 2021 is ten aanzien van het sociaal domein onder meer het volgende opgenomen. Bij nieuw preventiebeleid is voor 2021 € 200.000 en voor de volgende jaren € 100.000 begroot. Daarnaast is een bedrag bij de risico's opgenomen voor de gevolgen van het uitstel door het Rijk van de invoering van het woonplaatsbeginsel bij de jeugdzorg. Het college achtte het begrijpelijkerwijs te vroeg om nu reeds posten op te nemen voor de onvermijdelijke kosten ten gevolge van de coronacrisis. Het hoopt bij de behandeling van de Begroting 2021 wat meer duidelijkheid te kunnen geven, hoewel ook dan nog veel onzeker zal zijn. *Met dit advies wil de adviesraad prioriteiten aandragen voor het preventiebeleid.*

Binnen het Lochemse sociaal domein wordt door velen al hard gewerkt aan het bestrijden van individuele en maatschappelijke gevolgen van deze crisis. De adviesraad is van mening dat voor de (Lochemse) samenleving tevens een breed preventief beleid nodig zal zijn. Daarbij zal de adviesraad soms, vanwege de samenhang, enkele gemeentegrensoverschrijdende suggesties doen.

- 1. Versterk in samenhang met andere organisaties de bevordering van een gezonde leefstijl.*

Gebleken is dat het virus vaak mensen met obesitas en diabetes aanpakt. Hoewel er soms andere, bijvoorbeeld genetische, oorzaken zijn, blijkt een ongezonde leefstijl vaak een belangrijke factor te zijn. Bij de meest door corona getroffen groep, de ouderen, speelt het hebben van een of meer onderliggende ziekten/kwalen een zeer grote rol bij het al dan niet overwinnen van het virus. Bij sterfgevallen onder de 65 jaar speelt vrijwel steeds een onderliggende ziekte een grote rol. Overigens kunnen dit uiteraard ook andere ziekten zijn, dan ziekten die te maken hebben met de leefstijl.

Van alle mogelijke maatregelen noemen wij er hier korthedshalve één: stimuleer meer lichaamsbeweging en gymlessen op de basisschool. Meer bewegen als een van de basisprincipes van een gezondere leefstijl begint bij de jeugd.
- 2. Overleg met zorgorganisaties en cliënten over het faciliteren door de gemeente(n)/provincie van het voortzetten en, waar nodig, intensiveren van de zorg- en dienstverlening en begeleiding.*

Wij benadrukken dit punt, omdat wij persoonlijk en in de media geluiden horen van een vermindering of zelfs (tijdelijke) stopzetting van hulpverlening en begeleiding, ook bij personen die daarmee een aanzienlijk risico lopen op verslechtering van hun lichamelijk en geestelijk welzijn.

De tijdelijke sluiting van buurt- en dorpshuizen en van ruimten in complexen met bewoners die zorg of begeleiding behoeven bracht veel mensen in een isolement, zeker als er ook nog een contactverbod bij kwam, zoals bijvoorbeeld in de verpleeg- en verzorgingshuizen. Zo werd de kwaliteit van leven aangetast.
- 3. De tijdelijke sluiting van sportaccommodaties, dorpshuizen et cetera bedreigt de financiële weerstand van de organisaties die deze faciliteiten beheren en daarmee de continuïteit. Deze organisaties hebben maar zeer beperkt aanspraak kunnen maken op de steunmaatregelen van de rijksoverheid.*

De gemeente Lochem kan hiervoor gebruik maken van het onlangs opgerichte provinciale steunfonds dat speciaal voor deze organisaties bedoeld is. De provincie Gelderland heeft een fonds ingesteld voor noodhulp aan de gemeenten en aan voorzieningen en verenigingen die buiten de ondersteuning van het Rijk vallen. De gemeente krijgt een bedrag per inwoner en kan binnen bepaalde voorwaarden zelf de gelden toedelen.
- 4. Waar enigszins mogelijk moet voorkomen worden dat corona leidt tot uitstel of afstel van menselijk contact en hulp- en dienstverlening.*

Het verbieden, dan wel sterk beperken van (vrijwilligers)werk, dagbesteding en contacten met familie en hulpverleners bij ouderen en andere kwetsbare mensen heeft ernstige

schadelijke gevolgen (zie ook conclusie 2). Dergelijke verboden zijn bovendien ethisch en juridisch niet onomstreden.

Langdurige stress bevordert het ontstaan of de verergering van gezondheids- en relatieproblemen. (Vrijwillige) hulpverleners en mantelzorgers dienen ondersteund te worden in de signalering en bestrijding van deze problemen.

De coronacrisis heeft tevens gevolgen voor mantelzorgers in de thuissituatie, zeker als de dagbesteding is weggevallen, of als er sprake is van intensieve zorg. Een hulpmiddel voor de mantelzorg hierbij kan de (nieuwe) richtlijn mantelzorgondersteuning zijn. Deze richtlijn is onlangs uitgebracht door het ministerie van VWS, de VNG en Mantelzorg NL. Onderdeel daarvan is de Zorgladder mantelzorg.

Veel waardering heeft de adviesraad voor de proactieve aanpak van de SWL, waardoor onder andere vereenzaming bestreden wordt en allerlei hand- en spandiensten voor mensen die het huis niet meer uit durven of mogen. Al half maart werd de website www.coronahulplochem.nl gelanceerd, met veel informatie, een hulpaanbod en een vraagbaak. De aanpak van eenzaamheid is nu nog meer urgent. Deze aanpak is al ontwikkeld en wordt nu volop ingezet. Het is goed om nu ook alvast nadenken, hoe de hulpbereidheid van inwoners, die nu overal zichtbaar wordt, in de toekomst behouden kan blijven.

5. Armoede en stress vormen een ziekte bevorderende cocktail.

De gemeente/ 't Baken dient aandacht te schenken aan werkenden die geheel of gedeeltelijk buiten de compensatieboot vallen. Via een tegemoetkoming en/of facilitering bij leningen/garantstellingen is wellicht te voorkomen dat een zelfstandige, soms een gezin, in armoede vervalt. Bovendien kan de stress een negatieve invloed hebben op het verkrijgen van een nieuw baanperspectief.

In samenwerking met de Voedselbank kunnen spreekuren door 't Baken opgezet worden om deelnemers te ondersteunen bij het vinden van een weg uit de armoede, dan wel een verbetering van hun welbevinden. In Zutphen zijn daarmee goede ervaringen opgedaan. De praktijk leert dat de armoede en schuldenproblematiek uitermate divers en complex is. Bekend is dat 't Baken en de SWL (inclusief het B&L) hier al samenwerken. Alleen een integrale aanpak waar alle partijen samen voor staan werkt.

5. Tot slot

Premier Rutte zei al dat het kabinet 100% maatregelen moest nemen met 50% kennis. Dat die kennis over het coronavirus en de wenselijke maatregelen beperkt was, is wel gebleken en daarom zijn gaandeweg ook beleidsveranderingen doorgevoerd. Dit zal in de nabije toekomst niet anders zijn. We zullen moeten leren omgaan met een minder planbare wereld, met meer bijsturingen van het beleid en met meer voorlopigheid in adviezen en analyses. *Dat geldt ook voor dit advies.*